

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ
(початок – 60-і роки ХХ століття)

Успішне вирішення нерозв'язаних проблем молодією незалежною державою можливе на підставі звернення до національного історичного досвіду, його об'єктивної оцінки та врахування відповідних уроків. Сьогодні, коли в державі формується концепція української педагогіки, стверджується справді національна система освіти, особливого значення набуває удосконалення, критичне усвідомлення й узагальнення історичного досвіду підготовки педагогів для сучасної національної школи.

Проблемам стану й розвитку системи народної освіти України в різні історичні періоди та підготовки майбутнього вчителя свої праці присвятили Л.П.Вовк, М.С.Гриценко, М.М.Гриценко, Н.М. Дем'яненко, В.К.Майборода, О.В.Сухомлинська та інші вчені. Ґрунтовний матеріал, присвячений проблемам професійно-методичної підготовки фахівців з фізичного виховання у вищих педагогічних навчальних закладах нашої країни, відображено у працях вітчизняних (О.М.Вацеба, Є.С. Вільчковський, М.М. Зубалій, Б.М.Шиян, Ю.М.Шкретій) та зарубіжних (Б.А.Ашмарин, А.Д. Новиков, В.В. Приходько) науковців.

Метою даної публікації вважаємо визначення позитивних започаткувань у системі професійної підготовки

майбутніх учителів з фізичного виховання у вищій педагогічній школі України (початок - 60-і роки ХХ століття).

На основі аналізу наукових праць та архівних документів нами встановлено, що до структури професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання у кінці ХІХ століття входили: приватні школи та курси з підготовки вчителів гімнастики для початкових шкіл, гімназій, реальних і комерційних училищ, серед яких чільне місце посідали Вищі Курси П.Ф.Лесгафта.

На початку ХХ століття створюються Педагогічні Фребелівські курси у Харкові та Фребелівський педагогічний інститут у Києві для підготовки інструкторів і вчителів фізичного виховання, відкриваються різного рівня вчительські курси та навчальні заклади.

На Першому Всеросійському з'їзді працівників фізичної культури та допризовної підготовки (1919 р.) було окреслено завдання проведення систематичної роботи по фізичному вихованню дітей, створенню спортивних клубів, розширенню мережі навчальних закладів для підготовки кадрів [7: 117].

Починаючи з 20-х років минулого століття до структури професійної підготовки фахівців фізичного

виховання належать: окружні організаційно-інструкторські курси з підготовки інструкторів спорту, Вищі курси фізичного розвитку та допризовної підготовки молоді, відділи фізичної культури при інститутах народної освіти (ІНО), технікуми фізичної культури, Вища школа тренерів, Державний інститут фізичної культури.

У 1921 році у Києві при Всеукраїнській академії наук організовано Інститут фізичної культури, а у Харкові - (у тому ж році) - Науково-експериментальний інститут фізичної культури. Із збільшенням чисельності секцій та гуртків фізичного виховання у 1923 році започатковано організацію «Спартак», яка очолила всі напрямки спортивно-масової роботи. Згодом утворено Всеукраїнську раду з фізичного виховання (1930 р.).

Затвердження в 1923 році комісії „Вища рада фізичної культури" можна вважати започаткуванням професійної підготовки майбутніх фахівців даного профілю, оскільки основними напрямками роботи комісії було введення уроків фізичної культури у навчальні програми шкіл та створення при них спортивних гуртків і секцій.

Крім того, починаючи з 1929 року до навчальних планів усіх вищих навчальних закладів було введено два обов'язкових заняття з фізичної культури, що вимагало термінової підготовки фахівців даного профілю. Так, у Харкові, Одесі, Києві та інших містах було відкрито курси з підготовки кадрів з фізичної культури. У 1930 році у Харкові організовано інститут фізичного виховання, а в Одесі, Києві, Луганську, Дніпропетровську – технікуми фізичної культури.

У 30-40-х роках ХХ століття створюються кафедри фізичного виховання, які обслуговують всі факультети педагогічних навчальних закладів.

Отже, до організаційно-педагогічних умов започаткування професійної підготовки вчителів фізичного виховання ми відносимо становлення й функціонування мережі державних навчальних закладів й організацію в них навчально-виховного процесу.

У 1940 році в Україні, як і в усьому СРСР, понад 10% фахівців фізичного виховання мали вищу та понад 20% - середню освіту. Цьому сприяв Державний інститут фізичної культури України (ДІФКУ), який з 1930 по 1941 рр. функціонував у Харкові. Після евакуації у 1944 році відновив свою діяльність у Києві та нині є „Національним університетом фізичного виховання і спорту" [7: 121].

У повоєнні роки, з відновленням роботи вищої школи, такі інститути відкрито у Львові та Дніпропетровську. У всіх вищих навчальних закладах відновлюють роботу кафедри фізичного виховання та спорту, розроблені нові програми, в яких було висунуто вимоги до фізичної підготовленості студентів; відновлюється спортивно-масова робота. Продовжують функціонувати технікуми та училища фізичної культури у Харкові, Дніпродзержинську, Івано-Франківську, Донецьку, інших містах України.

Таким чином, наступним позитивним паростком можна вважати розширення мережі закладів, що здійснюють підготовку майбутніх учителів фізичної культури,

оновлення навчальних планів підготовки педагогічних кадрів.

Загалом, вивчення та аналіз архівних джерел і монографій дозволило дійти висновку, що підготовці вчительських кадрів першої половини ХХ століття були притаманні позитивні зрушення. Серед них:

- створення нових навчальних планів, в яких наявне прагнення вищих навчальних закладів до єдності теоретичного і практичного компонентів професійної підготовки;

- введення до навчально-виховного процесу системи неперервної виробничо-педагогічної практики; вдосконалення організаційних форм її проведення: пасивної, що передбачала проведення спостережень та вивчення досвіду вчителя, та активної - в тісному взаємозв'язку з методиками окремих спортивних дисциплін.

Слід відмітити, що в архівних джерелах можна знайти також причини недоліків власне методичної підготовки майбутніх педагогів. Серед основних: недооцінка ролі методик у професійній підготовці вчителя, "відрив теорії від практики", інші причини, що заважало майбутнім учителям "оволодіти педагогічною майстерністю з свого фаху", "гальмувало засвоєння ними методичних прийомів проведення навчальної та виховної роботи у школі" [5, арк. 52, 56, 59].

Аналіз недоліків, що їх було виявлено при проведенні неперервної виробничої практики студентами деяких інститутів (невідповідність змісту методичної практики обраній спеціалізації студента; відсутність інструктування і методичної

допомоги; невідпрацьованість з методичного боку питання про чергування видів робіт [1: 239]) дозволяє нам стверджувати про недостатній рівень професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у даний історичний період.

Наказ РМ СРСР № 352 від 16.05.1950 р. „Про стан фізичного виховання у школах, педагогічних училищах і вищих навчальних закладах Міністерства освіти УРСР" спрямовує діяльність колективів на урізноманітнення форм організації навчально-виховного процесу на кафедрах фізичного виховання вищих навчальних закладів. Крім того, питання поліпшення якості підготовки педагогічних кадрів з метою удосконалення методичної підготовки як складової професійної підготовки розглядалися на засіданнях колегії Міністерства освіти, де було визнано за доцільне реорганізувати вчительські інститути в педагогічні [3, арк. 166; 4, арк. 132].

У 1950 році створено ДСТ «Колгоспник», що дозволило широко проводити фізкультурно-оздоровчу роботу в сільській місцевості. Відкриваються нові навчальні заклади, що здійснюють підготовку кадрів з фізичної культури: у Львові - інститут фізичного виховання, при Харківському, Одеському, Луганському, Миколаївському, Сімферопольському, Кіровоградському, Кременчуцькому, Вінницькому, Кам'янець-Подільському, Черкаському педагогічних інститутах - факультети фізичного виховання.

У наступний період (50-60-і роки ХХ ст.), у відповідності до вимог життя починається пошук нових спеціальностей для підготовки фахівців з вищою педагогічною

освітою, у тому числі – й учителів фізичного виховання. Так, Постановою "Про поліпшення підготовки, розподіл та використання спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою" (1954) наголошувалося на необхідність практичної підготовки педагогічних працівників, наближення викладання до потреб шкільного життя.

У цей період починають функціонувати Львівський та Київський державні інститути фізичної культури та педагогічні училища, які готують фахівців фізичного виховання. Починаючи з 1956 року в усіх вищих навчальних закладах було запроваджено спортивну спеціалізацію: з легкої атлетики (для всіх ВНЗ); гімнастики, плавання, велосипедному спорту, лижного спорту, спортивних ігор тощо (залежно від особливостей регіону та ВНЗ).

Крім того, для студентів, які мають проблеми зі здоров'ям, запроваджуються заняття у

спеціальних медичних групах. Відновлюють функціонування спортивно-оздоровчі табори, в яких майбутні вчителі не тільки мали можливість відпочити і покращити стан здоров'я, а й проходили різні види педагогічної практики та спортивних зборів.

Це означає, що на різних етапах суспільного розвитку професійно-методична підготовка вчителів фізичного виховання набуває своєрідних особливостей, що зумовлені соціально-економічними, політичними та освітніми процесами у державі.

З огляду на викладене, національний досвід підготовки педагогічних кадрів з фізичного виховання є прогресивним джерелом удосконалення професійно-методичної підготовки вчителів даного профілю у вищій педагогічній школі. Виокремлення прогресивних ідей названої проблеми сприятиме інтеграції системи освіти України у світовий освітній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX століття): Монографія. – К.: ІЗМН, 1998. – 328 с.
2. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.). – К.: Либідь, 1992. – 196 с.
3. Матеріали ЦДАВОВУ. Ф.166, оп.15, спр. 1425.
4. Там само, спр.1435.
5. Там само, спр. 1855.
6. Столбов В.В. История физической культуры: Учебник для студ пединстит. По спец. 2114 «Физическое воспитание». — М.: Просвещение, 1989. – 288 с.
7. Філь С.М., Худолій О.М., Малка Г.В. Історія фізичної культури: Навчальний посібник / За ред. Проф.. С.М.Філя. - Х.: «ОВС», 2003. - 160 с.

Подано до редакції 8.11.06

РЕЗЮМЕ

В статті розглядається національний досвід підготовки педагогічних кадрів по фізичній культурі як прогресивний джерело

усовершенствования
профессиональной
учителей данного

подготовки
профиля в

современной высшей педагогической
школе Украины.

SUMMARY

The article describes the national experience of training teaching personnel on physical culture as a progressive source of improving professional level of teachers of this specialty in the modern Ukrainian institution of higher pedagogical education.